

Budování státu a národa v podmínkách postkonfliktní rekonstrukce Kosova¹

Michaela Strapáčová, Vít Hloušek²

Abstract: *Statebuilding and Nationbuilding in the Conditions of Postconflict Kosovo Reconstruction*

The aim of the paper is to examine interconnections between the process of state-building and the process of nation-building during a period of post-conflict reconstruction. The specific case of the current reconstruction process in Kosovo is exceptional due to extensive international support expressed through political and economic means. Regardless of efforts towards reform made by powerful members of the international community, future sustainability may be questioned. An alternative to the currently favoured institutional approach is provided by the work of Barry Buzan on the state, which puts an emphasis on the idea of the state, assuming integration between territorial, societal and political aspects. The conclusion presented in this article might be used as a lesson learnt from previous mistakes in work dealing with ethnically divided societies, for which it is not sufficient to provide institutional structures without an adequate socio-political reconstruction of existing conditions. If a society is not adequately adapted to the newly-established situation, the institutional structures will not be able to fulfil their key functions completely. Furthermore, it has to be clear that any possible reconstruction of institutional bases must be attempted only with a deep consideration of specific local conditions; otherwise its sustainability is doubtful.

Keywords: *Kosovo, Nationbuilding, Peacebuilding, Postconflict reconstruction, Statebuilding*

1. Úvod

Bývalá autonomní oblast Kosova a Metochije představuje zajímavý a zatím nejnovější případ státního útvaru, který prochází procesem postkonfliktní rekonstrukce a zároveň se pokouší dosáhnout mezinárodního uznání své nezávislosti. Ustavování nových státních struktur ovšem značně narušují důsledky etnického konfliktu, které jsou ve společnosti nadále silně patrné. Ačkoli Kosovo deklarovalo záměr zachovat multietnický charakter země,³ jde především z důvodu velmi komplikovaných albánsko-srbských vztahů o složitý proces.⁴ Kromě praktických problémů správy etnicky formulovaných vztahů se protichůdné nastavení obou kolektivních identit zásadně projevuje ve stanovisku zaujímanému k legitimitě vyhlášení samostatnosti Kosova (Kumanovo Agreement 1999; Pellet 1992: 182–185; BTI 2014: 6).

¹ Článek vznikl jako součást projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity "Aktuální otázky evropské a mezinárodní politiky" (MUNI/A/0754/2012).

² Michaela Strapáčová, doktorská studentka, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno. Adresa: Joštova 10, 60200 (e-mail: strapac.m@mail.muni.cz). Vít Hloušek, docent, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno. Adresa: Joštova 10, 60200 (e-mail: hlousek@fss.muni.cz).

³ Etnické složení Kosova zahrnuje kromě většinových Albánců a nejpočetnější a nejčastěji skloňované srbské menšiny také Turky, Bosňáky, Gorany, Romy, Aškaly a Egyptany (Kosovo Agency of Statistics 2011).

⁴ V rámci jednotlivých komunit sice panuje názorová různorodost a jednotlivá etnika v žádném případě netvoří uniformní masy, avšak určité zjednodušení při přístupu k nim však vzhledem k velmi omezenému vlivu těchto disentuujících skupin na chod země nebude mít dopad na závěry prezentované práce.

Předkládaný text (údaje jsou aktuální k 1. dubnu 2014) se snaží analyzovat vnitřní aspekty ustavení Kosova jako samostatného státu. Problematika vnější suverenity země, která deklarovala po devíti letech mezinárodní správy nezávislost v únoru 2008, bude řešena pouze okrajově tam, kde to má bezprostřední souvislost s vnitřními aspekty budování kosovské samostatnosti. V současné době k peacebuildingu upřednostňovaný institucionální přístup musí být v případě rekonstrukce státu po etnickém konfliktu předmětem odborné diskuze. Problém kosovské společnosti spočívá v chybějícím společném obsahu tohoto pojmu pro kosovské Srby a Albánce. Soustava kosovských institucí vznikla navzdory samotné kosovské společnosti, respektive její srbské části. V případě Kosova je již tak složitý proces budování státu (statebuilding) komplikován (chybějící?) nutností promýšlet a realizovat zároveň strategii budování národa (nationbuilding).

Cílem textu je vysvětlit a popsat úzkou souvislost mezi procesem budování státu a národa, ve významu společně utvářené identity obyvatel Kosova jako příkladu entity překonávající závažné důsledky etnického konfliktu. Kosovo představuje ideální příklad pro demonstrování nutného propojení obou procesů, jelikož jde o případ enormní mezinárodní finanční i odborné rozvojové podpory široce investované do institucionální rekonstrukce státu, jejíž udržitelnost je i přes akceptování dlouhodobosti těchto procesů po stažení mezinárodního společenství velmi diskutabilní právě z důvodů nedořešeného procesu budování (politického) národa (BTI 2014: 27). Obnova mírového fungování společnosti totiž nezahrnuje pouze znovuoobnovení státních institucí, ale také úspěšné budování klíčového procesu sociopolitické koheze. Pokud společnost postrádá motivy podporující vnitřní soudržnost, ustavování institucí čelí vnitřnímu štěpení, jež významně limituje jejich činnost. Jediné pojitko pak představuje zahraniční vliv, jehož působení nelze považovat z dlouhodobého hlediska za dostačující (Lemay-Hébert 2009b: 22).

Text tedy sleduje, *jaký je vztah mezi procesem budování státu a procesem budování národa v Kosovu?* Široce položená otázka se zaměřuje na dlouhodobou udržitelnost snah o vybudování multietnické společnosti v Kosovu, která byla demonstrována v kosovské ústavě, stejně jako v Ahtisaariho plánu, na který bylo při vyhlášení samostatného Kosova odkazováno (UN SC 2007: čl. 1.1; Kosovo Constitution 2008: čl. 3, 6, 59, 108, 109, 110, 129).

Použití Buzanovy teorie pak umožňuje sledovat paralelně proces budování státu a národa a na základě popisu vzájemného vztahu i blíže objasnit jejich provázanost v případě Kosova. První dva elementy teorie zachycují z hlediska institucionálního pojetí *proces statebuilding* a element třetí zachycuje neoddělitelnost od procesu *nationbuilding*.

Z hlediska budování státu bude sledována *fyzická existence* státu, a to na základě *výkonu státní suverenity a mezinárodního konsenzu nad jeho vymezením a samostatností*. Dále *institucionální kapacity* zajišťující vládu, správu a řízení země, které budou zkoumány skrze procesy *zřizování centrální státní správy a ustavování elit a charakteru legislativního procesu nově etablovaného se státu*, jelikož jde o základní kameny fungujícího politického systému (Dyson 2010).

Pozornost bude věnována stavu kosovských institucí z hlediska jejich fungování i úrovni výkonu státních pravomocí a veřejných služeb ve většinově srbských oblastech, které na severu země narušují konsolidaci teritoriální integrity země. Zahrnuta bude také srbská účast ve volbách, která umožňuje vytváření vládnoucí elity země.

Zkoumání úrovně úpravy právního rámce stejně jako jeho implementace a následné vymahatelnosti ilustrují, nakolik se Kosovo etabluje jako země, kde vládne právo a pořádek. Nelze opomenout povahu občanského statusu zahrnutou v přijímané legislativě, jež ve spojení s individuálními právy a společnou identitou umožňuje deetnizaci státních institucí i politických

procesů. Všechny aspekty budou zahrnuty pouze v rozsahu, který je umožní použít pro obecné popsání institucionálního fungování státu a dokreslení funkčního propojení mezi fyzicky existujícím státem a jeho občany pěstovanou ideou státu.

Aspekt *nationbuilding* bude zjišťovat, zda dochází k budování společné kosovské identity. Z tohoto důvodu bude práce probírat, jakým způsobem je řešena zátěž *historie ve vzájemném soužití Srbů a Albánců*, a zda dochází k *vytváření nových narací kosovského národa*, jejichž sdílení by mohlo do budoucna usnadňovat překonání vzdálenosti mezi etnickými skupinami.

Důležitý ukazatel představuje výklad historické paměti a práce s mýty a symboly nově vznikajícího státu, stejně jako posilování *občanského charakteru kosovské společnosti*, jež může sloužit jako zastřešující prvek k etnické příslušnosti obyvatel, jež běžně dominuje v jejich každodenním životě (Buzan 1991: 73–75). *Vzdělávací systém a nová média* dokumentují, jakým směrem se může proces budování národa postupně vyvíjet z pohledu nejmladší předchozím konfliktem bezprostředně nezasažené generace.⁵ Současné prostředí Kosova ve vztahu k menšinám zároveň demonstruje *situace navrátních se uprchlíků*.

2. Budování státu a budování národa – dvě strany téže mince

Od konce studené války jsme svědky snah budováním míru (*peacebuilding*) stabilizovat situaci v zemích potácejících se na prahu vnitřního konfliktu. Přes obecně akceptovaný záměr se však nepodařilo nalézt osvědčený postup, který by umožnil přebudovat křehké příměří do podoby stabilního a udržitelného míru.⁶ Od konce 90. let minulého století se na úrovni strategického plánování *peacebuildingu* projevují tendence zdůrazňující roli *statebuildingu*, neboli budování a posilování legitimních vládních institucí v zemích překonávajících následky vnitřního konfliktu (Paris a Sisk 2009: 1–2; Schroeder 2013: 219).

Statebuilding představuje specifický přístup k *peacebuildingu*, jehož premisa k dosažení bezpečnosti a rozvoje zdůrazňuje budování a posilování schopných autonomních a legitimních vládních institucí za účasti mezinárodního společenství (Caplan 2005). Formování organizačních struktur státu představuje dlouhodobý dynamický a komplikovaný proces trvalého ustanovení pevné hranice území řízeného z jednoho mocenského centra prostřednictvím politicky, ekonomicky a kulturně sjednocených elit. Budování státního aparátu směřuje k postupnému vytvoření oficiálních institucí zajišťujících vnější i vnitřní bezpečnost, tvorbu a vymáhání práva, řešení sporů stejně jako poskytování sociálních služeb a jejich financování (Flora, Kuhle a Urwin 1999: 93–209; Fritz a Menocal 2007:13).

V roce 2004 se objevily publikace Fukuyamy, Chestermana, Fearona a Laitina, Krasnera a Parise, které kritizují dosavadní operacionalizaci *peacebuildingu* za významné podhodnocení prostoru, který je věnován vytváření a posilování vládních institucí (Paris a Sisk 2009: 8–10). Zjednodušeně řečeno je silný stát vnímán jako *conditio sine qua non* pro úspěšný *peacebuilding* a zároveň, paralelně, pro posilování legitimacy vládnutí ve společnosti procházející postkonfliktní

⁵ Dle výsledků posledního cenzu je 28% obyvatel mladší 15 let, polovina populace Kosova je pak mladší než 28 let (Kosovo Agency of Statistics 2013: 26).

⁶ Termín *Peacebuilding* se etabloval na půdě OSN (Ghali 1992). *Peacebuilding* jako jeden z hlavních cílů OSN zahrnuje aktivity mezinárodních i národních aktérů vedoucí k absenci ozbrojeného konfliktu (negativní mír) stejně jako k podpoře řešení hlavních příčin i následků konfliktu a vytvoření stabilní struktury (pozitivní mír) (Fritz a Menocal 2007: 48).

rekonstrukcí (Lemay-Hébert 2013: 2–6). Dřívější nedostatečná pozornost věnovaná institucionálnímu zázemí během postkonfliktní rekonstrukce přerostla v současnosti v situaci, kdy institucionální přístup značně dominuje.

Důraz na budování státu ztotožňovaného se svými institucemi a zároveň odděleného od společenských procesů vede k nutnosti rozlišovat mezi procesy statebuilding a nationbuilding. V důsledku je pak možné se zaměřit na reformu pouze vybrané institucionální složky státu bez toho, aniž by byla zahrnuta sféra sociopolitické koheze. Tak se i silně politické procesy stávají apolitickými, jelikož je do stability a regulace vládních struktur zasahováno ve výhradně funkčním, administrativním a technickém smyslu, bez vlivu na společenské a politické fungování státu (Lemay-Hébert 2013: 7–8). Redukci státu na pouhý administrativní nástroj je ale nutno v případě Kosova odmítnout jako příliš zjednodušující pojetí, neboť ignoruje nutnost dosažení alespoň základního mezietnického kompromisu, jenž se ovšem bez určitého rudimentárního konceptu politického národa neobejde.

Situace je navíc komplikována faktem, že zahraniční vliv představuje v Kosovu neopominutelný faktor vnitrostátního vývoje již od mezinárodního zásahu v roce 1999. Následná etapa se odehrává za silné a doposud trvající mezinárodní přítomnosti a intenzivního vlivu ze strany klíčových mezinárodních aktérů. V důsledku globalizovaného mocenského charakteru soudobého světa by nikoli pouze osamostatnění, ale také proces ustavení státních struktur nebyl (nejen) v Kosovu možný bez podpory a aktivity mezinárodního společenství, jež však následně předurčovala (předurčuje?) směr vývoje i čistě vnitrostátních záležitostí (Albertini 2012: 4).

V případech, kdy budování státu probíhá zároveň s hledáním cesty ke společnému soužití jednotlivých segmentů jeho společnosti, je nutné akceptovat tyto specifické podmínky. Bez rozhodného přijetí závazku vůči společnému státu není možné jeho další fungování efektivně upevňovat. Ačkoli je do určité míry možné institucionální soustavu státu budovat odděleně od společensko-politických struktur, nelze institucionální rámec efektivně posílit, pokud společensko-politická koheze v daném státě vůbec neexistuje a její vznik není předmětem souběžně probíhajícího procesu budování národa. Nedostatečné zohlednění politických dopadů jednotlivých institucionálních změn a jejich načasování bez důrazu na mechanismy sdílení vlády mohou v etnicky roztržité společnosti snadno posloužit jako katalyzátor k obnovení otevřeného konfliktu. Přehlížení konkrétního průběhu procesu nationbuilding se následně promítne také v procesu statebuilding, jelikož jsou přes svou samostatnost silně provázané v rámci výsledného fungování státu (Paris a Sisk 2009: 2).

Nationbuilding se zabývá nacionalismem a vnitřními procesy společenského utváření národa. Ačkoli na akademické půdě již téměř vymizel primordialistický přístup, podle něhož je národ identita člověku vrozená a vyplývající z jeho etnického, kulturního, jazykového či jiného původu, stále jej lze považovat za veřejností široce přijímané vysvětlení. Naopak pro veřejnost poněkud hůře uchopitelný je na akademické úrovni převládající názor, že národ je vytvořený politický koncept. Postupuje-li se při budování společné občanské identity citlivě, nabízí konstruktivistická perspektiva východisko i tam, kde je nutné překonat zásadní etnické, náboženské či jiné hluboké společenské rozdíly a umožňuje státním institucím moderovat existující překážky a podporovat skrze nationbuilding proces budování státu (Fritz a Menocal 2007: 48).

V reakci na poslední dekolonizační vlnu proběhla debata o potřebnosti konstruování národa a asimilace místních identit a na ně navázané loajality v případech nově vznikajících států, jejichž většinové obyvatelstvo díky umělému vytvoření postrádalo jakýkoli vztah k tomuto útvaru. Tento proces bývá také označován pojmem nation-destroying a stal se součástí historického vývoje

všech větších národních států, které získaly svůj dnešní charakter různě ne/násilných spojením původních etnických či jazykových identit (Fritz a Menocal 2007: 47–48).

Především v politice dochází často k zaměňování pojmů statebuilding a nationbuilding. Ačkoli se v některých aspektech překrývají, jde o značně rozdílné procesy. Pokud není národ ukotven společným kulturním a jazykovým základem může (v případě snahy o zachování útvaru spíše musí) jako základ posloužit sdílená občanská identita (Ghani, Lockhart a Carnahan 2005). Proces nationbuilding a vytváření společné identity tak nutně neznamená „zničení“ stávající identity, jelikož její proměnlivý a mnohvrstevný charakter umožňuje vznik zastřešující společné národní identity a loajality vůči státu stojící nadále vedle té původní.

Odlíšnou konceptualizaci státu oproti v současné době preferovanému „weberovskému“ pojetí budování státu představuje přístup inspirovaný Durkheimem. Základní rozdíl vychází z odlišného vnímání státu, jež je neoddělitelný od celkového společenského systému, což se projevuje i při určování priorit pro rekonstrukční proces.

Organická povaha státu zahrnuje ideály, citění a víru, kterou si společnost vytvořila. Toto kolektivní vědomí, neboli soubor toho, co společnost pocítuje jako celek, je sice nezávislé na jedinci, ale v něm jako takovém se realizuje. Kolektivní vědomí tak vytvářením vazeb zásadně ovlivňuje společenskou soudržnost a tím i charakter samotné společnosti. Politické společenství je tak primárně determinováno rozhodnutím jednat společně (Durkheim 1957: 45; vice Durkheim 2004). Klíčovou změnu tak přináší zdůraznění vzájemně konstitutivního vztahu státu a společnosti. Dochází k relativizaci obecných předpokladů a naopak jsou zdůrazňovány zvláštnosti každého státu i jeho společenského kontextu. Rekonstrukční aktivity státu jsou legitimizovány sociálními vazbami vůči němu vytvořenými (Lemay-Hébert 2013: 7–8).

Zatímco institucionální přístup umožňuje oddělit procesy statebuilding a nationbuilding, legitimizační přístup nabízí komplexní pohled na stát jako konstruktivní celek. Praktická zkušenost mezinárodního společenství potvrzuje, že statebuilding nemůže být prováděn izolovaně od společnosti, jelikož jejich vzájemný vztah je pro úspěch procesu zásadní. Statebuilding nelze omezit na *top-down* přístup upřednostňující posilování institucí prostřednictvím státních aktérů a národních elit. Naopak je třeba vzít velmi důrazně v potaz pojetí *bottom-up* a zaměřit se na propojení státu s rozvíjející se občanskou společností (Menocal 2011: 44).

Vhodný kompromis zahrnující napojení společenských struktur na stát představuje Buzanův pohled pracující s třemi složkami státu, který vychází ze systematické perspektivy považující stát za teritoriálně definovanou společensko-politickou entitu (Buzan 1991: 60). Materiální stránka představuje fyzický základ státu, který prostě existuje jako jeho populace a teritorium. I u něj ale může dojít ke zpochybnění z důvodu omezeného vykonávání suverenity či nejasného stanovení hranice. Institucionální kapacity ztělesňují systém vládnutí, jež stát spravuje, řídí a kontroluje pochody uvnitř společnosti a stanovuje jim pravidla. Klíčový, avšak nejvíce abstraktní prvek představuje idea státu, která legitimizuje názorovým konsenzem na implicitní společenskou smlouvu vládnoucí systém v očích jeho obyvatel (Buzan 1991: 60–64).

Všechny komponenty jsou navzájem odlišitelné a mohou být samostatným předmětem zkoumání. Na druhou stranu jejich vzájemný vztah vypovídá o úspěšnosti procesu budování státu i celkové kondici systému. Zohlednění všech tří komponent umožňuje porozumět různorodosti států i vnitřní rovnováze jednoho konkrétního. První dva elementy jsou plně zahrnuty v procesu statebuilding, nicméně ideu státu v institucionálním pojetí budování státu nenalezneme, jelikož z jeho perspektivy je součástí procesu *nationabuilding*.

Analýza bude vycházet z komplexního přístupu, který zdůrazňuje, že stát sice nemůže existovat bez své fyzické složky ani bez institucionálního zázemí. Avšak nelze opomenout, že stát v první řadě existuje sociopoliticky spíše jako společná idea skupiny lidí než jako fyzický organismus. Bez něj v populaci pevně ukotvené a široce rozšířené představě státu čelí jeho instituce existenčnímu problému při vykonávání svých funkcí a hrozí, že stát v této podobě zanikne (Buzan 1991: 64–70; Roeder a Rotchild 2005: 337–338). Z tohoto komplexního přístupu bude vycházet naše analýza.

3. Budování státu

Budování silného státu je klíčovou otázkou i z mezinárodního pohledu. Tzv. slabé státy jsou zdrojem hrozeb transnacionálního charakteru, jejichž přelítí (spill over) může ohrozit celý region.⁷ Posilování vládní stability, její demokratické legitimacy i fungování institucí je proto jednoznačně v zájmu státu samotného i mezinárodního společenství.

3a. Zahraniční vliv

Především pro rané období postkonfliktní rekonstrukce bývá počítáno s mezinárodní přítomností, která poskytuje nutnou materiální i odbornou pomoc při překlenování nejproblematictějšího období, kdy je ve společnosti přítomno násilí a trvá vysoké riziko znovuoobnovení konfliktu.

Kromě zajišťování fyzické a ekonomické bezpečnosti později asistuje při průběhu voleb a dohlíží na vymahatelnost práva. Právě v tomto období bylo v důsledku rezoluce 1244 Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (OSN) rozhodnuto o umístění civilní mise United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), která měla svou přítomností podpořit vytvoření vhodných podmínek pro celý proces a zajistit nejen humanitární a technickou podporu pro návrat uprchlíků a stabilizaci situace, ale také vytvořit a zavést legislativu, vybírat daně, provozovat veřejné služby a obnovit občanskou společnost a posílit respektování lidských práv (UN 2000: 13).⁸ Zároveň bylo rozhodnuto o rozmístění jednotek KFOR, jež zodpovídají za udržení vnitřní i regionální stability a policejní mise OSN (Hoxhaj 2007: 131).

Rozhodnutí vycházející ze situace v roce 1999 díky nejasnostem v ustavujících dokumentech stejně jako problematické interpretaci budoucího statusu Kosova však chyběly jasně specifikované konkrétní úkoly,⁹ po jejichž naplnění by bylo možné stáhnout největší a nejdéle

⁷ V Kosovu patrně na příkladu vlivu albánské uprchlické vlny na křehkou etnickou stabilitu v sousední Makedonii, stejně jako na podpoře, kterou poskytovali příslušníci UÇK povstaleckým formacím v Makedonii a jižním Srbsku (více viz Vankovska 2006: 48; Kim 2001: 8).

⁸ Aktivita UNMIK pod celkovou jurisdikcí OSN spadají do jednotlivých pilířů vedených odlišnými organizacemi. I) Civilní správa (OSN) II) humanitární otázky (UNHCR) III) demokratizace a budování institucí (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě OBSE) IV) REKONSTRUKCE (mise EU). Většina aktivit UNMIK převzata v prosinci 2008 misí EULEX (Mertus 2003: 28).

⁹ Z rezoluce RB 1244 vychází kromě okamžitého zastavení násilností a demilitarizace pouze obecné vytvoření prozatímní civilní správy; podpora k vytvoření rozsáhlé autonomie a samosprávy a usnadnění politického procesu rozhodujícího o budoucím statusu Kosova (UN 1999: čl. 11).

trvající mise, jejíž pravomoci v otázce administrativní správy nemají již z hlediska mezinárodního práva se samostatným fungováním státu mnoho společného (UN 1999: čl. 1, odst. 1).¹⁰

Z pohledu místních obyvatel šlo o netransparentní „koloniální“ vládu bez odpovědnosti vůči občanům. Reakcí byla obrovská vlna kritiky a výsledkem pak ztráta legitimacy mezinárodní správy, která během svého působení zdiskreditovala jakékoli své úspěchy (Lemay-Hébert 2009a: 67–68).¹¹

Zároveň mezinárodní administrativu v Kosovu negativně poznamenalo neporozumění místním realitám, jež se pak projevily v další (ne)spolupráci s místními strukturami i v přešlapech ze strany mezinárodní administrativy. Funkce mezinárodní správy nezůstaly omezeny na činnosti odpovídající potřebám místní společnosti a celkovému kontextu rekonstrukce. Došlo ke znásobení počtu mezinárodních zaměstnanců a naopak opomíjení lokálních lidských zdrojů, jejichž zapojení by urychlilo následné předání (Lemay-Hébert 2009a: 80).

Ačkoli ukončení dozorované nezávislosti mělo signalizovat, že již došlo k ustavení nezávislého rámce k řízení státních struktur, zajišťujícího menšinová práva a decentralizaci moci, početná mezinárodní přítomnost nadále působí jako proměnná nejasného charakteru ovlivňující vnitrostátní vývoj (Gashi 2012: 284).

3b. Výkon státní moci

Zásadní charakteristiku samostatného státu představuje kromě jeho obyvatelstva a území především exkluzivita moci nad oběma složkami, jež je vykonávána prostřednictvím institucí a v mezích právního rámce (Jellinek 1906: 144–153).

Z hlediska vnitřní suverenity představuje dlouhodobě problematickou otázku výkon státní moci na území severního Kosova. Oblast severní Mitrovice je na rozdíl od rozptýlených enkláv v jiných částech země většinou osídlena Srby, kteří dlouhodobě oficiálně odmítali účast v srbsko-kosovských rozhovorech moderovanými EU a intenzivně demonstrovali svou podporu a loajalitu domovskému Srbsku (více Hajrullahu 2008: 344; Balkan Insight 2013f).¹²

Ačkoli je ještě brzy na konkrétní závěry, značná očekávání jsou směřována k první bilaterální dohodě mezi Kosovem a Srbskem (duben 2013). Srbská vláda se oficiálně vzdala podpory paralelních vládních struktur v severním Kosovu a souhlasila s jejich předáním kosovské správě v Prištině. Naproti tomu reakce samotných kosovských Srbů byla odmítavá.

Lakmusový papírek pro šanci na normalizaci vzájemných vztahů mezi Kosovem a Srbskem představovaly listopadové komunální volby konané poprvé na území celého Kosova. Přes několik násilných incidentů, jež si vynutily opakování voleb na třech volebních místech, a nízkou procentuální volební účast v severních většinově srbských oblastech byl přesto zájem výrazně vyšší než v minulosti.¹³ Umožnil dokonce práci na vytvoření Sdružení srbských obcí. (Prelec 2013; EU EOM 2013: 1–3) Strategický cíl Kosova integrovat severní část země do značné míry

¹⁰ Problematická je zejména pozice Zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN, který měl v Kosovu zajistit soudržnost celé mise, a to téměř neomezenými pravomocemi odporujícími principu dělby a kontroly jakéhokoli demokratického systému (Hoxhaj 2007: 131).

¹¹ Pro soudní spory *Behrami and Behrami v. Francie, Saramati v. Francie, Německo a Norsko* viz ECHR (2007).

¹² Obyvatelé používají pro svá vozidla srbské uznávací značky, vlastní srbské pasy, školy následují původní srbské osnovy, dlouhodobě existovala paralelní srbská správa financovaná z kmenového Srbska.

¹³ Srbská účast v opakovaných volbách měla dosahovat 22%, což mělo být dokonce více než během prvního pokusu. Naopak v převážně srbských oblastech na jihu Srbska byla volební účast vyšší jako např. Štrpce přes 59%, Parteš 64% (Central Election Commission of Republic of Kosovo 2013).

závisí na budoucím (pozitivním) vlivu Srbska. To k listopadovým volbám přistoupilo opačně než v předchozích letech. Čelní představitelé Srby v severním Kosovu vyzývali podobně jako Spojené státy americké k účasti, jež byla vykreslována jako způsob, jak zůstat co nejbližší Srbsku a zároveň prosadit srbské zájmy (Balkan Insight 2013a; Balkan Insight 2013b; Balkan Insight 2013c; BPRG 2013: 2).

Z důvodu usnadnění integrace Srbů do politického života v Kosovu byl přijat v červenci 2013 pod silným tlakem EU pro albánské obyvatelstvo silně kontroverzní zákon o amnestii, který má zajistit, že nebudou v budoucnu stíháni za dřívější odpor vůči kosovským institucím. Reakcí albánského obyvatelstva je petice 12,5 tisíc občanů, kteří se obávají, že ani vynětí části zákona, jež umožňovala krátit tresty odsouzeným za závažné trestné činy proti životu a zdraví není dostatečnou změnou. Zákon, který odmítla podepsat prezidentka a čelí posouzení Ústavního soudu, je sice kontroverzní v otázce konkrétního znění, nicméně samotná podstata přijetí legislativního aktu tohoto charakteru je nutná. Albánská společnost na zákon z jejich pohledu „omilostňující Srby“ však není připravená v žádné podobě. Chybějící komunikace a společenská diskuze nad důležitostí takového zákona jej staví pouze do řady dalších ústupků vůči Srbům a absolutně přehlíží jeho (z vnějšku zamýšlený) dopad na proces usmíření (Balkan Insight 2013d; Balkan Insight 2013e).

Stabilita kosovských institucí je kromě etnických tenzí podkopávána silnou korupcí provázející nejen privatizační proces. Korupce zapříčiňuje nízkou důvěru ve všeobecně slabé instituce a vládu práva, kterou se i přes řadu reforem trestního práva nedaří posílit. (BTI 2014: 8) Nesouhlas mezi politickými stranami neumožnil dokončení volební reformy, která měla předejít opakování rozsáhlých volebních podvodů z roku 2010. Reforma je přes drobné pokroky, které vymezily například délku volební kampaně, zablokovaná již od roku 2012. Měla by být dokončena ještě před parlamentními volbami 2014, což však může vzhledem k parlamentní nejednotě představovat příliš optimistický scénář (Brajshori, Těrnava 2013: 1).

Ačkoli je proces decentralizace klíčový pro překonávání historické a etnické nevraživosti mezi Srby a Albánci, politické komplikace neumožnily dokončení rozpočtové autonomizace ve většinově srbských municipalitách (BTI 2014: 26). Další problémy pak souvisí s přezaměstnaností veřejné správy a nízkou úrovní veřejných služeb (Gashi 2012: 286). Pouze deklaratorní nezávislost soudnictví je opakovaně kritizována nejen ze strany EU. Výsledkem je značná nedůvěra ve vládu práva i její vymahatelnost. Významnou výzvu rovněž představuje z dohody se Srbskem vyplývající záměr zřídit obecní soud v severní Mitrovici a upravit etnickou strukturu soudců tak, aby proporcionálně kopírovala situaci ve společnosti (US. State department 2013; EC 2013: 3ff.).

Největší úspěch z hlediska vymahatelnosti práva a mezietnické spolupráce představuje reintegrace menšin do policejních jednotek KPS (Kosovo Police Service), které v současnosti zahrnují 9 % Srbů a 7 % příslušníků ostatních menšin, jež však byli integrováni mezinárodním společenstvím namísto lokálních autorit. Navzdory očekáváním nedošlo k projevům etnické nejednotnosti ani během citlivých období, jako byly nepokoje v roce 2004 nebo vyhlášení samostatnosti v roce 2008. Členové KPS však fungují stejně jako celá společnost velmi segregovaným způsobem (Jenne 2010: 385). Značným komplikacím čelí úsilí o z normalizační dohody vyplývající integraci srbských policistů ze severu Kosova do KPS. Přesun většiny z nich neprošel v důsledku jejich minulosti verifikačním schválením kosovským parlamentem (V.I.P. 2013).

Mladý kosovský stát nadále čelí výzvám vnitřního i vnějšího charakteru, které vytvářejí pochybnosti ohledně plného uznání nezávislosti i výkonu státní suverenity. Nejistota a obavy ohledně jeho samostatné existence se následně projevují neochotou implementovat jakékoli z albánského pohledu neopodstatněné ústupky srbským obyvatelům, jež zase ve své většině odmítají samostatný kosovský stát.¹⁴ Právě implementace výsledků vzájemných rozhovorů srbských a kosovských představitelů by mohla překonat tuto existenční rozepří týkající se statusu území Kosova a přimět Srby ze severu Kosova k zapojení do ustavujících se institucí a naopak Albánce přijmout pod tíhou srbské účasti na kosovských institucích kompromisy umožňující silnější autonomii Srbů, jak ostatně vyplývá již z Ahtisaariho plánu (UN SC 2007: čl. 7, 8, 10).

Z pohledu institucionálního zajištění došlo v Kosovu za intenzivního působení mezinárodního společenství k vybudování základních státních struktur, ale úroveň i rychlost tohoto procesu je z výše uvedených důvodů předmětem kritiky z mnoha stran. Velmi problematická je míra vykonávání základních veřejných služeb na místní úrovni, jež omezuje vytvoření vztahu ke státu jako subjektu pečujícímu o své obyvatele.

Zajištění doposud úplně limitovaného výkonu moci v oblasti severního Kosova by mohlo představovat první počín k řešení mezinárodního nesouladu. Celý proces úzce souvisí s výsledky rozhovorů se Srbskem, které mohou přinést konstruktivní změny, jejichž signifikanci bude možno sledovat také na participaci Srbů v nadcházejících kosovských parlamentních volbách. V případě srbské účasti ve volbách by se dalo hovořit o dalším možném nakročení k posunu ve vzájemných vztazích. Šlo by však pouze o jeden ze série prvních kroků k řešení mezinárodních rozporů na dlouhé cestě k integraci kosovských Srbů do veřejných struktur kosovského státu prostřednictvím komunikace společně ustavené politické elity institucionálně zabezpečující chod země.

3c. Legislativní směřování

Pomineme-li samotný problém nejasnosti ohledně toho, jaké právo platí na území Kosova (bez vzájemné regulace zde existuje původní jugoslávská úprava, legislativa zavedená UNMIK i zákony schválené kosovským parlamentem), zůstává budoucí legislativní směřování země i po ukončení dohledu mezinárodní civilní správy k 10. září 2012 nadále předurčeno prostřednictvím Ahtisaariho plánu zajišťujícího mírovou koexistenci v Kosovu (Istrefi 2013; UN SC 2007).

Kontroverzní výzvu představuje decentralizace, jež je základním kamenem Ahtisaariho plánu. Přes albánské obavy i nesouhlas z dopadů decentralizačního procesu na funkčnost a kontrolovatelnost státu jde o postup, který byl především z důvodů zahraničního tlaku částečně implementován. Právě decentralizační proces pomohl umírnit obavy Srbů (žijících na jih od řeky Ibar) i dalších etnických komunit z albánské vlády a posílit důvěru v řádnou správu i efektivitu veřejných služeb. Kromě zvláštní pravomoci srbských obcí v otázkách kulturní, náboženské a policejní správy navrhuje Ahtisaariho plán mechanismus, který by (v případě, že by jej Srbsko akceptovalo) umožnil Bělehradu spolupracovat a finančně a technicky podporovat většinově srbské obce. V souvislosti s ukončováním mezinárodní správy a klesajícím zahraničním

---

¹⁴ Zde je třeba odlišit dlouhodobě rigidní přístup Srbů v severním Kosovu, jež se mění jen mírně v závislosti na vlivu Bělehradu a naopak více flexibilní přístup Srbů ostatních oblastech, který byl patrný i na volebním vítězství Samostatné liberální strany (SLS) podporující kosovskou vládu ve Štrpcích (Central Election Commission of Republic of Kosovo 2013).

dohledem však k dalšímu převedení pravomocí a osamostatnění financování již nedošlo. Předem nalinkovaný směr přijímané legislativy nebyl ve společnosti dostatečně interpretován a chybí mu proto podpora. Představuje „diktovanou“ cestu, která ztrácí svou dynamiku záhy spolu s tím, jak je předávána moc domácí správě, a nedochází tak ke schvalování návrhů, jejichž obsah má jasně zahraniční rukopis (ICG 2013: 11–12).

Silně zahraničním vlivem poznamenané směřování legislativního vývoje v Kosovu se neblaze projevuje v chápání právního státu jeho obyvateli. Ačkoli je kosovská ústava považována za dokument garantující jeden z nejvyšších lidsko-právních standardů (především v otázce menšinových práv, na což kosovští politici velmi rádi upozorňují), jsou její reálné společenské dopady velmi malé. Již způsob přijetí, při němž nebyl připuštěn nesouhlas stejně jako celospolečenská debata nad návrhem, vede k paradoxním situacím. Právo chrání rovnoprávnost ze všech možných úhlů, aniž by tyto úpravy vycházely z původních požadavků obyvatel. V důsledku ani 30% kvóta zaručující přítomnost žen na kandidátních listinách a ve stejném minimálním zastoupení i na výsledných pozicích v místních zastupitelstvech i kosovském parlamentu negarantuje jejich aktivitu podporující práva žen. Dvojitá pozitivní diskriminace ale značně omezuje výběr kandidátů, což představuje problém zvláště v situaci, kdy ženy nehrají podstatnou roli ani v tématech, která se jich týkají nejvíce (EU EOM 2013: 7). Podobně rozporuplně působí kvóty pro zaměstnanost žen ve státní správě, jejichž nekoncepční použití, jež nebere v potaz patriarchální nastavení společnosti, vede ke komickým situacím jako je například poptávka po revírnicích, jež i přes velmi vysokou nezaměstnanost v Kosovu zůstala bez odezvy (Istrefi 2013).

Oficiálně garantovaná práva sexuálních menšin, na která se kromě Ústavy (čl. 24) vztahuje i speciální Antidiskriminační zákon a jeho implementační mechanismus z roku 2004, nebrání široké přítomnosti agresivní homofobie. Podle aktuálních průzkumů se polovina obyvatel domnívá, že homosexualita je nemoc. Na 61 % obyvatel ji považuje za společností nebezpečnou a 50,6 % občanů si dokonce myslí, že by měla být trestná (Libertas 2012: 16). Jak se pak vypořádat s paradoxní situací, kdy je připravován zákon, který by umožnil manželství osob stejného pohlaví ve státě, kde je nadále běžnou praxí, že vzhledem ke společenské nepřijatelnosti homosexuality vedou příslušníci této menšiny dvojitý život, zahrnující manželství, aby pro své okolí neupadli v podezření? Diametrální rozdíl mezi právním prostředím a stavem společnosti činí tyto normy prakticky nevyhmatelné. Přijetí takového zákona na popud mezinárodního společenství opomíjí jakoukoli poptávku společnosti, jež je běžně rozhodující pohnutkou pro započetí samotného legislativního procesu (Paoletti a Klimesova 2013).

Podobně absentuje přijetí a respektování individuálního charakteru občanských práv. Nejen že jsou v Kosovu politicky vykonatelná pouze na základě členství jednotlivce v etnicky definované komunitě, navíc je výrazně vyzdvihována společenská povaha těchto práv stejně jako vyplývající závazek jedince vůči společnosti – rozuměj etnické komunitě. Univerzální a nepodmíněný charakter občanských práv se vytrácí a je nahrazen podmíněností a reciprocitou (Mertus 2001: 23).

Komunitární vidění, které udržovala velmi silně i samotná mezinárodní správa, je nadále patrné i při ustavování klíčových státních institucí. Ty sice byly postupem času etablovány, ale jejich funkčnost je nadále omezena rozdělením jejich příslušníků napříč etnickými liniemi. Nejdůležitějším údajem o volebním systému je tak pro samotné poslance namísto způsobu zvolení či existence volební klauzule především garance deseti křesel pro srbskou menšinu a stejného počtu také pro představitele dalších menšin. Etnická příslušnost zůstává nadále jedinou a

nejdůležitější linií rozdělující politické spektrum. Upřednostňování procesu budování státních struktur, před procesem meztietnického i společenského usmíření po předchozím konfliktu podkopává šanci na inkluzivní kosovskou národní identitu, která ale podmiňuje efektivní fungování nově ustavených institucí (Lemay–Hébert 2013: 32). Sevřenost v rámci vlastní skupiny je taková, že teprve loňské volby byly prvním případem, kdy nedošlo k naplnění dosavadního přístupu stojícího výhradně na stranické loajalitě vůči jejímu lídrovi a došlo tak k výměně starostů v polovině municipalit. Zdá se, že více než kdy předtím začalo záležet i na jednotlivých kandidátech a jejich programech, otázkou však zůstává, jaké dopady bude mít rozhodnutí nevolit na základě snahy o získání práce nebo ustavení jiného klientelistického vztahu s daným kandidátem (Xharra 2013).

S ukončením dozorované nezávislosti také souvisí klesající albánská aktivita v úpravě citlivých témat, jako je decentralizace, která jsou klíčová pro započetí procesu rekondiliace. Progresivní legislativa byla přijata vnitropolitické situaci navzdory. Mezi Albánci tak roste dojem, že Kosovo je dostatečně nereprezentuje, navíc fungování institucí čelí samo osobě četným výzvám. Kromě vnuceného multietnického charakteru státu je zároveň omezováno (sebe)vyjádření jejich náboženské příslušnosti, když není vzhledem k politickému rozpoložení v Evropě ani USA vhodné, aby se Kosovo prezentovalo jako stát, který civilizačně přísluší k islámské tradici (Prenkaj 2013; více viz Bytyci 2010, Lowen 2010).

Ačkoli dochází k posilování institucí, způsob jejich ustavení a omezená funkčnost zatím oprávněně nezískala důvěru mezi obyvateli, kteří díky chybějící zkušenosti s jiným než selektivním či diskriminačním působením sociálního státu tíhnou k spoléhání se pouze na solidaritu vycházející z rodinných vztahů (BTI 2014: 12). Podobné komplikace fungování institucí vyplývají z pozice Kosova jako státu v období tranzice, která není ani v etnicky nerozdělených společnostech žijících v plně suverénním státu bez závažných obtíží. Podobně jako se ukázalo na mnohokrát kritizovaném volebním systému nutně očekávajícím reformu v podzimních volbách, předchozí selhání bylo zapříčiněno nikoli pouze nedokonalým systémem, ale především lidským faktorem, který nelze plně eliminovat žádnou reformou (Xharra 2013).

4. Budování národa

Fungování států, jak již bylo naznačeno v teoretickém vymezení, nelze omezit pouze na obnovení jeho institucionálních struktur. Klíčový vliv ve společnosti představuje proces nalézání sociopolitické koheze, která má umožnit jak vyrovnání se s minulostí, tak nastartovat nový proces budování kosovské občanské společnosti, který můžeme v souladu s převažujícím pojetím nazvat procesem utváření politického národa.

Reálný problém v případě Kosova představuje existence dvou odlišných etnonacionálních center. (Kosovští) Albánci se cítí být součástí albánského národa, či jeho pokračovatelem v podobě upřednostnění kosovo-albánské identity. V důsledku změny poměru sil dochází k utváření nového modelu fungování mezi ustavujícím se mocenským centrem v Prištině a jeho periferií při budování deklarovaného multietnického státu. Zároveň musí dojít k vymezení se vůči bývalému centru v Bělehradě, jehož role je nadále určující zvláště pro Srby žijící v severním

Kosovu.¹⁵ Stejně tak musí dojít k vymezení rolí mezi Prištinou a Bělehradem, jenž se byt' spíše důsledkem okolnosti stal klíčovým partnerem při snaze ustavit funkční institucionální zázemí na území Kosova.

V současném politickém uspořádání deklarovaná snaha o vytvoření multietnického státu zahrnuje budování společné zastřešující nad-etnické identity kosovského národa, jež by měla nejen akceptovat etnické menšiny zde žijící, ale zároveň jim i umožnit ji přijmout za svou, aniž by byli nuceni se vzdát svých etnických kořenů (Kelmendi, Desku 2005).

Utváření společné státní občanské identity souvisí s propojením loajality obyvatelstva nikoli pouze s místní komunitou, ale s projevem společně sdílených hodnot, mýtů a historické paměti, institucí, masové kultury, ekonomie či přijímání základních práv a povinností pro všechny členy na tomto území na úrovni politického systému země. (Smith 1991: 40) Budování i udržování této identity je pak obnovováno prostřednictvím existence společné administrativní správy, obrany a ekonomického rozvoje, školství a dalších vrstev sociálního zázemí poskytovaného státem a distribuovaného z centra pro celé území (Flora, Kuhle a Urwin 1999: 83).

Občanský charakter budovaného národa vyžaduje aktivní roli občanů, občanské společnosti a jejich politických lídrů během samotného procesu ustavování. Role občanské společnosti je však v Kosovu velmi omezená. Finančně závislý a bez opory v zákoně existující nevládní sektor ještě není schopen plnit roli hlídacího psa demokracie a vyhýbá se konfrontaci i kritice politických poměrů v zemi (BTI 2014: 12, 26).

Fukuyamova představa, že budování politických institucí, demokracie a konstitucionalismu zabezpečí reformulaci kulturních a historických etnických identit do nové identity občanského charakteru, je poněkud iluzorní (Fukuyama 2004: 99) Namísto takového amerického modelu je patrně racionálnější sázet ne na vybudování společného *demu*, jenž by převážil nad jednotlivým *ethnies*, ale spíše o zajištění zastoupení každého z nich. Ani nejpočetnější albánská komunita, která se neobává marginalizace své existence mezi početnějšími komunitami, ale není připravena přijímat a spojovat obyvatele jako občany bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. *Ethnies* proto zůstávají nadále jedinou určující identitou pro všechny kosovské občany a zásadně se tak ztrácí snaha hledat spíše vzájemné spojující charakteristiky (Bianchini 2007: 12).

Klíčové právní dokumenty počínaje ústavou nesou silný občanský základ zdůrazňující multietnický charakter společnosti, avšak individuální politická práva svůj výkon vážou na členství jednotlivců v etnické komunitě. Vzniklá hierarchie menšinových práv ochromuje možnost vnímat příslušníky etnických komunit jako občany jednoho státu mající shodná a nezadatelná práva. Pozice občana zůstává zastíňována členstvím v etnické komunitě (Hoxhaj 2007: 130).

Kosovský politický národ je elitami a především mezinárodním společenstvím (vždy *top-down*) budován jako nuceně multietnický, a to dokonce způsobem, kdy samotný institucionální charakter země všemi svými menšinovými garancemi, existujícími především na papíře a prosazenými bez komunikace s občany, téměř popírá existenci jednoznačné etnické převahy kosovských Albánců. Ta je však o to víc patrná v každodenním fungování na základě etnické linie silně polarizované společnosti (Smith 1998: 110). Iluze budování občansky založené společnosti

¹⁵ Jako jeden z možných výsledků zapojení Srbska jako jednoho z klíčových aktérů vnitropolitického vývoje v Kosovu je diskutována také rostoucí důležitost jeho role pro Srby na jihu Kosova, jež se doposud úspěšněji podíleli na spolupráci s Prištinou (Xharra 2013).

je tak popírána hrdým státním nacionalismem nově samostatného státu. Obraz jednotnosti je uvnitř země devalvován silně exkluzivistickým přístupem (nejen) k srbské minoritě, která je nadále ztělesněním utlačovatele, proti kterému byla vedena válka za nezávislost, odmítána jako aktér občanské společnosti (více viz Klimešová 2012: 88-108).

4a. Kosovská identita

Vytvoření společné kosovské identity významně závisí na práci s mýty a naracemi, které umožňují hledat „společnou pravdu“ jako prostředek usmíření a vytvoření sdíleného pozitivního sebeobrazu napříč komunitami. Ve společnosti však nadále převládána etnická diferenciaci, jež má navíc charakter silně kolektivní sebeidentifikace Albánců jako obětí porušování práv Jugoslávií, Srbskem i celou srbskou komunitou.

V současnosti jsou nadále favorizované narace založené na jasně etnicky definovaném základě, které nemohou v žádném případě napomoci společenské kohezi. Tyto komunitou silně proklamované role posilované neformálními příběhy pouze upevňují solidární povinnosti jednotlivce. Na společnost působí podobná skupinová hodnocení velmi fragmentačně, jelikož nedochází k vzniku žádných společně deklarovaných hodnot, ba naopak je devalvován respekt k všeobecným lidským právům, jež mají příslušet i členům jiných etnických komunit (Mertus 2001: 22).

Budování společné historické paměti je dlouhodobou otázkou a v případě dvou striktně oddělených skupin, jakými jsou Srbové a Albánci, jež demonstrují svou vlastní identitu právě spory a odmítáním druhé skupiny, jde o téměř nepředstavitelné úsilí. Ačkoli příčiny vzájemného konfliktu jsou čistě moderního mocenského charakteru a odlišné historické zkušenosti komunit jsou pouze využívány jako nástroj k posílení politického vlivu, obě strany do současnosti neprojevily jiný než separovaný a neinklusivní přístup k budování státu. Ani v dobách nejlepších vzájemných vztahů mezi Srby a Albánci v Kosovu (mezi lety 1974 – 1981) neexistovalo reálné úsilí o vytvoření multietnické společnosti. Nemají tak na co navázat, a proto jen velice obtížně hledají společná východiska pro vytvoření občanské identity (Marko-Stöckl 2008: 49).

Paradox představuje jejich podobné dědictví pozice ekonomických outsiderů a státních příslušníků druhé kategorie, jež posiluje na obou stranách přítomnou, bojovnou snahu bránit své místo. Přes etnické napojení na sousední země se jak Albánci, tak Srbové nemají kam vrátit ani připojit. Pro Srbsko sloužilo Kosovo v posledních letech pouze jako populistická zbraň, která měla odvést pozornost od mnoha závažnějších vnitropolitických problémů. Idealistická představa Albánců o spojení s Albánií má podobný charakter. Skutečné propojení napříč hranicemi by nezměnilo nic na chudobě, jež představuje dědictví Hoxhova režimu projevujícím se ve složitém každodenním životě Albánie. Zároveň by mohli kosovští Albánci snadno čelit, podobně jako Srbové, kolonizaci Kosova ze strany vlastních etnických příslušníků (Kelmendi, Desku 2005; ICG 1998).

Albánci a Srbové tak jsou nuceni nedobrovolně sdílet život v Kosovu, jež se ovšem v dnešní podobě stává spíše cizím než společným státem. Status občana multietnického státu je pro obě komunity v aktuální podobě identitou nepřijatelnou. Kosovo včetně svého právního rámce a ikonografie pro albánské obyvatelstvo dostatečně nereflektuje albánskou převahu. Naopak pro Srby představuje druhý albánský stát, s nímž se nemohou ztotožnit, ani kdyby sami chtěli.

Nové kosovské symboly nemají tradici a snaha o jejich univerzální a všezahrnující obsah je dělá prázdnými. Jejich pro obyvatele cizí a nezvolený charakter stejně jako absurdní výsledky snahy zahraniční správy o maximální neutralitu vedou k absurdním důsledkům, jakým je

například národní hymna beze slov. Což značně reflektuje jak neochotu najít společná slova, tak i podezřívavost z přílišného vlivu mezinárodního společenství, jež svými zásahy dláždí Kosovu cestu obdobnou té již zvolené v Bosně a Hercegovině, kde neochota ke spolupráci komunit znemožňuje fungování státu. Chybějící ochota obyvatel Kosova k vytváření společného obsahu vede obě komunity k upřednostňování vlastních etnonacionálních symbolů. Případně k „etnizaci“ či „albanizaci“ symbolů, jež měly značit nový začátek společné historie, když je oficiální kosovská vlajka s železnou pravidelností doprovázena (dříve se dokonce dalo hovořit o opačném pořadí) vlajkou albánskou (Krasniqi 2010: 21). Tento proces spolu s neexistencí společných narací, na nichž by bylo možné stavět dále, dosvědčuje neúspěšnost pokusu o konstruování oficiální deetnizované identity.¹⁶ (Albertini 2012: 26)

Shodně působí i silná epizace symbolů z období války „za nezávislost.“ Pro obě komunity jde o situaci, kterou pro své členy vykládají naprosto protichůdným způsobem. Zatím nedošlo ani k náznaku snahy o nalezení společného výkladu, který by dovolil zapomenout kruté válečné prožitky a překonat vzájemnou stereotypizaci. Příkladem opačného procesu je naopak státní prezentace rozsáhlého monumentu ve vesnici Prekaz, který vznikl na troskách domu velitele UÇK A. Jashariho (nazývanému ctnostně „chrám svobody“), který zde zemřel při přestřelce se srbskými jednotkami, jež vstoupila do legend. K památníku byla za podpory několika ministerstev vydaná vícejazyčná brožura, která nacionalisticko-propagandistickým laděním posiluje viktimizaci Albánců, jejichž sebeurčení staví na odkazu boje proti srbské hegemonii, který musí nadále zůstat naživu (Fylli 2012).¹⁷

Jméno kontroverzní osobnosti pyšníci se titulem „hrdina Kosova“ nese od roku 2010 (na místo dřívějšího pojmenování po Matce Tereze) i mezinárodní letiště v Prištině. Samotná mytologická oslava jen poukazuje na hlubší problémy transformace kosovské společnosti. Změna názvu místa nesoucího jméno blahořečené misionářky milosrdenství na jméno guerillového bojovníka zbrojícího proti v současnosti nejpočetnější kosovské menšině vypovídá o stavu procesu usmíření (Mills 2013).

Přesto nelze opomenout, že obě společenství mají navzdory odlišnému náboženství, jazyku i původu velmi podobný náhled na život. Obě společenství jsou velmi tradiční v otázkách rodiny a komunity, které silně ovlivňují život jednotlivce. Dle výsledků dotazníkového šetření uskutečněného v Kosovu během roku 2012 v rámci dizertační práce sociální psycholožky doktorky Klimešové lze hovořit o důležitých podobnostech v postoji mladých kosovských Srbů i Albánců, co se týče společenských i osobních hodnot. Podobnosti se nalézají nejen u hodnot získaných v závislosti na společenském prostředí, ale také v rámci osobních cílů a tužeb, jež jsou relativně nezávislé na aktuálním dění ve společnosti. Obě skupiny si nejvíce cení lásky, rodiny, víry a samostatnosti spolu se zajištěním materiálního standardu. Obě mají naopak silné tendence hodnotit příslušníka jiné komunity velmi derogativně a odmítat být jen náznak existující podobnosti (Klimešová 2012: 53). Přitom právě podobnosti mezi skupinami by měly sloužit jako výchozí body pro rekongraci, jelikož vyjmenovávají společné hodnoty a poskytují prostor pro utváření společných narací.

¹⁶ Kosovská vlajka se stala na soukromých albánských oslavách běžně používaná v dvoustranné podobě, doplněná tradiční albánskou orlicí, což jen dokresluje, jak cizí se tímto symbol stává pro kosovské Srby (Albertini 2012: 25).

¹⁷ Během posledních 13 let zde mělo zavítat na 9 milionů Albánců. Metodika sčítání je nejasná (Fylli 2012: 31).

Ačkoli je situace na severu země nejproblematictější, zůstává otázka vzájemného soužití obecně velmi citlivá. Společenství žijí naprosto odděleně, mají vlastní zdravotní i vzdělávací systém, sledují odlišné zpravodajství, které dále propaguje stereotypy prohlubující sociální vyloučení (BTI 2014: 13). Zatímco Albánci většinou sledují kosovská média, Srbové upřednostňují jako zdroj informací média ze Srbska. Nová média umožňují mladým lidem v enklávách, kde chybí dostatečný přímý kontakt s vrstevníky vlastní etnické komunity unikat do virtuálního života, který jim umožňuje se vyhnout nechtěné komunikaci s Albánci. Neřeší tak ovšem mizivou budoucnost jejich reálného osobního i rodinného života (Klimešová 2013). Zprávy v albánských médiích věnující pozornost těžkostem kosovských Srbů jsou považovány za podporu jejich paralelním strukturám (BTI 2014: 7).

Přes zlepšující se situaci se většina Srbů necítí bezpečně v albánských oblastech. Srbové z enkláv, kteří zde dojíždějí do práce, se nijak neúčastní mimopracovního života a vracejí se zpět. Podobná situace panuje z pohledu Albánců (Burema 2012: 20). Chybějící kontakt umocňuje vzájemný pocit nedůvěry, který mezi příslušníky mladší generace nabývá rozměru přeneseného traumatu, s nímž sami nemají osobní zkušenost, a o to méně vědí, jakým způsobem se s ním vyrovnávat. Chybějící představa o situaci druhé komunity její roli demonizuje a vytrhává z reality (Klimešová 2012: 55).

Aby bylo možné hovořit o budování národa, je nutné zajistit podmínky, které zahrnou vyrovnání se s bolestivou minulostí, kterou v současnosti nesou Srbové i Albánci stejně jako motivy pro budoucí sdílenou spolupráci, jež překlenou vzájemnou vzdálenost a podpoří vznik občanské důvěry, společných norem a hodnot. Ty jsou předpokladem pro další úspěšné fungování a rozvíjení ustavených institucí, jejichž činnost je omezena chybějící obecně uznanou operativní náplní práce nového státu (Burema 2012: 8).

Situace v Kosovu vylučuje možnost, že by proces budování společné myšlenky jednoho občanského národa vůbec mohl začít. Kosovská společnost se i díky zahraničnímu tlaku na urychlené institucionální zajištění fungování nového státu ještě nedostala ani k zabezpečení základních předpokladů, jako je nalezení tranzitorní spravedlnosti. Vyrovnání se s minulostí a překonání skupinové viktimizace zde chybí jako nástroj společenské transformace. Politická jednání a následná implementace jejich výsledků by v současné době mohla teprve pomoci navodit základní pravidla rekondičního dialogu. Oboustranně respektované hodnoty mohou pomoci přiblížit situaci nenásilné koexistence, která však nesmí vést ke společenské segregaci obou komunit, jako je tomu dnes. Vzájemná interakce je omezena na nezbytné minimum i v případech, kdy jde geograficky o blízka sousedství. Silná nedůvěra Srbů v kosovské instituce a elity je ještě umocňována naracemi, v nichž je sám nově samostatný stát staví do pozice *persona non grata*. Albánci mají naopak tendence poukazovat na deklarovaná práva komunit v Kosovu, jež však na citelné nevraživosti vůči nim nic nemění. V kosovské společnosti není možné hovořit o vzájemném přijetí skupin, jelikož i akceptování jednotlivců odlišného původu je spíše omezeným fenoménem.

4b. Vzdělávání

Vzdělávání představuje pro vyrovnání se s minulostí a národní socializaci etnických komunit klíčový nástroj. Rozšiřuje vzdělanost, která umožňuje nabýváním znalostí a informací vidět realitu komplexněji a zprostředkovává osvojování nových hodnot a modelů chování. Problém představuje současná situace, kdy srbské a albánské děti chodí do škol, které jsou kontrolovány z odlišných center, jež spolu nekomunikují, a neexistuje tak žádný sdílený koncept výkladu

historických událostí. Na druhou stranu tato skutečnost umrtvuje možnost nalezení společných konceptů a přenáší zažité předsudky, nedůvěru i modely vzájemného odmítání na další generaci. Budoucí vzájemná komunikace je znemožněna, jelikož na rozdíl od předchozích generací se dnešní mladí již neučí jazyk druhé komunity (vzdělávací systém ani jedné to neumožňuje) (Burema 2012). Osnovy srbské menšiny, s ohledem na jejich nízkou úroveň v prostředí rostoucí nevraživosti a perzekuce, představují v současné podobě spíše než odrazový můstek pro proces nationbuilding vakuem, kde může dojít k radikalizaci v důsledku obecně ekonomicky neutěšené situace (Woehrel 2013: 8).

Vzdělávací systém ani nezačal sloužit jako platforma k budování občanské společnosti v Kosovu. Společná kosovská identita překrývající etnickou příslušnost je něčím nepředstavitelným. Současný vývoj lze tedy hodnotit jako nulový, což ovšem budoucí vývoj v mezietnických vztazích přesouvá do záporných hodnot. Chybějící vzájemný komunikační prostředek mezi mladými Srby a Albánci může do budoucna suplovat angličtina jen omezeně. Ani její znalost není v rurálních oblastech na závratné úrovni a dřívější vzájemná znalost jazyků a tím i osobní kontakt se vytrácejí. Chybějí každodenní situace, kdy by se Srbové a Albánci dostávali do přirozené interakce, která je základem pro obnovení přijatelné roviny mezietnických vztahů.

4c. Návrat uprchlíků

O nevládných vztazích a nevítanosti menšin s důrazem na etnické Srby vypovídá situace navrátilivše se uprchlíků. Zatímco téměř všichni z 1,5 milionu uprchlíků i vnitřně přesídlených kosovských Albánců se s příchodem UNMIK a KFOR vrátili zpět do svých domovů, ve stejné době 40 tisíc vojáků peacekeepingové mise nedokázalo zabránit vyhnání 200 tisíců Srbů a Romů, z nichž se vrátilo minimum. Další vlnu cca 4 tisíc odchozích srbských civilistů vyvolaly nepokoje v roce 2004. Do současnosti se vrátilo méně než 8 % uprchlíků. Poslední data OSN hovoří o 97 tisících vnitřně vysídlených osob (včetně území Srbska), jež žijí 14 let v neutěšených sociálních a ekonomických podmínkách bez registrace a přímé státní pomoci (UN IDP 2013).

Selhání mezinárodního společenství dokumentuje jejich přihlížení, když poválečné elity a extremisté (bývalých příslušníků Kosovské osvobozené armády UÇK) systematicky bránili návratu Srbů vytvářením otevřeně nepřátelského prostředí. Nefunkční systém majetkové restituce, který byl zdoluhavý a ve výsledku i těžko vymahatelný, pak dostatečně komplikoval situaci i pro ty, jež se pro návrat skutečně rozhodli a byli se následně nuceni politickými tlaky ze srbské i albánské strany přesunout se do severního Kosova. Po vyhlášení nezávislosti bylo silně omezeno financování srbských enkláv na jihu země stejně jako rozpočet pro podporu vracejících se uprchlíků. Tato politika byla použita k homogenizaci oblasti na jih od řeky Ibar a naopak umožnila vytvoření paralelních struktur na severu země (Jenne 2010).

Nevyřešená otázka nezvěstných osob, kterých OSN dokumentuje na 1 721 z období let 1998-1999 představuje pro mnoho Srbů důležitou příčinu nedůvěry k Albáncům i neochoty k případnému návratu (UN SC 2014: 5). (Ne)řešení problému nezvěstných¹⁸ otevírá dveře dalším souvisejícím otázkám, jako je opačné vnímání války i aktivit UÇK, jejichž spojování s válečnými zločiny, bourá přetrvávající obraz albánských obětí a kolektivně vinných srbských pachatelů.

¹⁸Z 36 lokalit plánovaných výkopových prací v roce 2012 bylo provedeno pouze 19, částečně z bezpečnostních důvodů. V roce 2013 mělo dojít k exhumaci 39 možných masových hrobů (Peci 2013).

Právě otázka spravedlivého stíhání pachatelů válečných zločinů také ze strany Albánců se stala předmětem vášnivé debaty,¹⁹ když v otevřeném dopise mezinárodní soudci mise EULEX varovali před přenecháním těchto případů (společně s oblastmi korupce a organizovaným zločinem) kosovské jurisdikci. Upozornili, že místní soudci i státní zástupci nemají odvahu ani vůli čelit značnému tlaku veřejnosti i politických kruhů, které si podobně jako vlivné společenství veteránů UÇK nepřeje žádné odsuzující rozsudky (Open Letter 2014; Xharra, Peci 2014; více OSCE 2010).

V současnosti již navracející se osoby představují i vzhledem k době uběhnuší od konfliktu spíše ojedinělé případy. Naopak čerstvost vyhánění, participace albánských elit a přihlížení mezinárodního společenství prohlubuje nedůvěru a zátěž vzájemných vztahů mezi komunitami. Od návratu srbské utečence naposledy odstrašila vražda M. Jevíče a jeho ženy v Prištině. Srbští aktivisté, kteří pomáhali srbským rodinám vracejícím se do Kosova a propagovali mírovou koexistenci s Albánci, byli loni zastřeleni (HRW 2013).

Podobné riziko pouze papírově deklarovaného práva musejí příslušníci menšin řešit při komunikaci ve vlastním jazyce. Ačkoli je srbština stejně jako albánština úředním jazykem Kosova, nejen že je mnohdy obtížné jednat s veřejnými institucemi či získat informace v srbštině, ale zároveň takové jednání podobně jako vyznávání odlišného náboženství či kultury může být zdrojem nebezpečí pro vlastní osobu (EC 2011: 103; Minority Rights Group 2011).

Poválečná integrace snažící se o rekonstrukci silně rozdělené multietnické společnosti, začíná návratem a usídlením uprchlých osob. Návrat je prvním projevem elementární přítomnosti etnické tolerance. Kosovo do současnosti demonstrovalo chybějící podporu místních autorit k jakémukoli návratu Srbů. Absence osobního úsilí nebyla nahrazena ani jednáním mezinárodního společenství, proto namísto návratu docházelo spíše k plynulému přesunu a vytvoření monoetnických oblastí, kterým se dnes bude o to hůře hledat cesta ke vzájemné kooperaci. I díky nevyřešenému vztahu se Srbskem jsou Srbové v Kosovu nadále nevítanými hosty - pro některé Albánce především z důvodu jejich chybějící loajality k nové zemi, pro jiné prostě proto, že jsou Srbové.

Situace uprchlíků a nezvěstných osob, stejně jako otázka potrestání válečných zločinů páchaných na civilistech z důvodu jejich etnické příslušnosti, jejichž možní pachatelé jsou dnes často velebenými hrdiny, vypovídá o protichůdném a vzájemně neslučitelném prezentování minulosti, která rozděluje i jejich vidění budoucnosti.

5. Závěr

Záměrem textu bylo popsat za pomoci Buzanových prvků státu procesy budování státu a národa stejně jako jejich vzájemnou provázanost v případě postkonfliktní rekonstrukce Kosova.

Ani jedna složka státu v případě Kosova nemůže být považována za plně etablovanou, přičemž toto neúplné a problematické zavedení každé z nich se pochopitelně promítá do charakteru těch zbývajících.

Samostatná fyzická existence je v případě Kosova zpochybňována díky rozdělenému přístupu mezinárodního společenství k uznání jeho nezávislosti projevujícím se i v Radě

¹⁹ Téma představuje i kosovskými představiteli rezolutně odmítanou možnost zřízení mezinárodního tribunálu, v jehož specifické jurisdikci by se měly nacházet právě válečné zločiny (Serbia Media Report 2014).

bezpečnosti OSN. Na druhou stranu i přes nejednotný přístup členských států a nevyřešené otázky statutu se Srbskem, Kosovo oficiálně představuje potenciální kandidátskou zemi EU. Stejně tak EU zprostředkovává rozhovory se Srbskem, snažící se o normalizaci vzájemných vztahů. Ač pro vzájemné neshody v současnosti odsouvají přímé řešení statutu Kosova, hrají důležitou roli při posilování jeho vnější a především vnitřní suverenity. Bělehrad představuje klíčového prostředníka při zapojování kosovských Srbů do institucionálního rámce Kosova, což se naplno ukázalo při loňských komunálních volbách, jež by mohly představovat trénink pro nadcházející parlamentní volby. Ukončení podpory paralelních institucí v severním Kosovu stejně jako podpora kosovských Srbů k reprezentování vlastních zájmů v kosovských institucích představuje potenciálně zásadní možnost pro posílení jejich státní i funkční suverenity a legitimacy.

Instituce zajišťující základní fungování státu by získáním exkluzivních pravomocí nad celým územím Kosova (s tím, že se na jejich demokratickém ustavování budou podílet všichni občané) překonaly zásadní avšak nikoli jedinou překážku jejich efektivního fungování. Právě důrazná implementace pokrokové právní úpravy a vypořádání se s otázkou korupce a zneužívání veřejných funkcí v souladu s představami o demokraticky fungujícím státě, stojícím na principu dělby moci, představuje výzvu, které je nutné čelit dříve, než dojde k deziluzi postupně se zapojujících občanů z důvodů neefektivního fungování institucí a chybějící vlády práva. S ukončením mezinárodního dohledu zároveň klesá motivace pokračovat v implementaci předem vytyčených reforem, a tak úroveň právního prostředí stagnuje a jeho další vývoj je spíše nejistý.

Právní řád v Kosovu klade důraz na občanský statut, zároveň je výrazně omezen širokou škálou minoritních práv, jejichž výkon určuje členství občana v etnické komunitě. Spíše než úroveň zákonů představuje problém jejich implementace i vymahatelnost, která je mimo jiné výsledkem způsobu, jakým došlo k jejich přijetí.

Chybějící idea státu je důsledkem upozadění procesu budování národa založeného na společné občanské identitě, jež v případě poválečného vývoje Kosova zaostával za budováním institucionálního zázemí země. Neexistující napojení se tak zpětně projevuje na fungování samotných institucí. Etnická vzdálenost mezi srbskou a albánskou komunitou paralyzuje fungování státu a není koncepčně řešena. Nedochází k vypořádání se s předchozí zátěží minulosti a chybějící proces usmíření neumožňuje pracovat na zlepšení vzájemných vztahů. Nedostává se společných narácí a občanský základ společnosti zůstává udušen etnickými rozepřemi. Vzdělávací systém nebyl doposud konstruktivně využíván, jelikož budování multietnické občanské společnosti existuje pouze v deklaratorní rovině. Stagnaci či dokonce regres vývoje demonstruje také minimální počet případů navracejících se srbských uprchlíků stejně jako neochota k otevření otázky potrestání válečných zločinů bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. Postavení Srbů v Kosovu zůstává primárně určeno na základě jejich etnické příslušnosti. Necítí se zde bezpečně a postrádají budoucnost. Nová kosovská společnost bude formována až v okamžiku, kdy dojde ke „zkročení minulosti“ která nepřestane existovat, ale již nebude definovat budoucnost. Budoucnost přestane být pouhým pokračováním minulosti a mezi oběma zavládne konstruktivní vztah“ (Klimešová 2012: 62).

Propojení budování státu a národa v případě Kosova naprosto selhává. Srbové se mohou za podpory Bělehradu naučit využívat instituce kosovského státu. Jejich fungování jim však musí zprostředkovat pozitivní změny každodenního života, aby zároveň získali důvod chtít na kosovském státě hlouběji participovat. Zároveň musí dojít ke změně albánského postoje, který je

prostřednictvím rozšířené viktimizace opakovaně ujišťován správnosti odmítání a perzekuování Srbů.

V současnosti se Srbové stejně jako Albánci necítí být dostatečně reprezentováni kosovským státem. Představa multietnického kosovského státu zůstává prázdná, jak je patrné na jeho symbolech. Chybí příslušníci kosovského národa, který je ve vleku favorizovaného etnického sebeurčení. Tyto silně odstředivé tendence nadále určují směřování každodenního života v Kosovu a silně limitují fungování státních institucí. Nedostatečné propojení politických rozhodnutí se zájmy jednotlivých komunit, které nestojí o společné občanství je patrné na silně negativním vnímání kroků snažících se ukotvit proces rekongilicace.

Vliv mezinárodního společenství na budování státu a národa v Kosovu je enormní. Projevuje se dlouhodobě a určuje legislativní vývoj a směřování země bez ohledu na vnitropolitickou a společenskou situaci. Předurčilo a dozorovalo způsob budování státních institucí i přijímané legislativy, která je v podstatě nadále součástí platného kosovského práva, ačkoli již existuje úprava kosovského parlamentu. S ukončením dozorované nezávislosti je patrné, že zahraniční vliv nepředstavoval pouze subjekt pomoci a kontroly, ale často byl hlavním iniciátorem, tvůrcem i schvalovatelem zásadních reforem, pro které v kosovské společnosti chybí nejen podpora, ale i základní pochopení. Klesající pokrok v otázce reformního směřování poukazuje na nedostatečnost a omezenost transformačního procesu, který upřednostní ustavení institucionálních struktur státu před výchovou populace k životu v nově budovaných podmínkách.

Jednotlivé složky kosovského státu ve specifickém prostředí silně ovlivňovaném z vnějšku je nutné posilovat samostatně avšak s jasným vědomím jejich funkčního provázání a vzájemného ovlivňování. Právě v tomto ohledu představuje zapojení Srbů do kosovských voleb možnost jak posílit vnitřní suverenitu díky legitimnějšímu fungování institucí, které poskytnou prostor i nástroje pro podnícení ideji státu v rekongilicacním procesu, jelikož jenom s jejím zahrnutím je možné celý systém postupně sladit a upevnit.

Seznam literatury

- Albertini, Matteo (2012): „Kosovo: An Identity between Local and Global.“ *Ethnopolitics Papers* 2(15), s. 1–34, on-line verze (<http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics-papers/EPP015.pdf>) [cit.15.8.2013].
- Balkan Insight (2013a): „Belgrade Urges Serbs to Vote.“ 15.8.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/belgrade-urges-serbs-to-votes) [cit. 16.8.2013].
- Balkan Insight (2013b): „US Urges Kosovo Serbs to Vote in Polls.“ 2.8.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/us-ambassador-to-kosovo-urges-local-serbs-to-vote) [cit.5.8.2013].
- Balkan Insight (2013c): „Belgrade Urges Serbs to Vote in Kosovo Polls.“ 22.7.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/serbia-calls-on-local-serbs-to-take-part-in-kosovo-elections) [cit. 5.8.2013].
- Balkan Insight (2013d): „Kosovo President Urged to Act on Serb Amnesty.“ 22.7.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-president-urged-to-send-amnesty-law-back-to-parliament/1431/3) [cit. 5.8.2013].
- Balkan Insight (2013e): „Kosovo Adopts Controversial Amnesty Law.“ 11.7.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-mp-s-approve-controversial-amnesty-law) [cit.5.8.2013].
- Balkan Insight (2013f): „Kosovo and Serbia Reach Historical Deal in Brussels.“ 19.4.2013, on-line verze (www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-and-serbia-may-seal-eu-deal) [cit. 2. 9. 2013].

- Bianchini, Stefano (2007): „The Balkans, Reform of the Treaties, and European Integration.“ In: Stefano Bianchini, Joseph Marko, Robert C. Nation and Milica Uvalić (eds.): *Regional Cooperation, Peace Enforcement, and the role of the treaties in the Balkans*. Ravena: Longo, s. 1–14.
- BPRG (2013): „Something Completely Different in Northern Kosovo.“ Balkan Policy Research Group, on-line verze (<http://balkansgroup.org/wp-content/uploads/2013/10/North-Kosovo-Something-Completely-Different.pdf>) [cit.12.3.2014].
- Brajshori, Muhamet a Granit Tërnavaj (2013): *The Republic of Kosovo's 2013 Local Elections Handbook*. Konrad Adenauer Stiftung, on-line verze (www.kas.de/wf/doc/kas_35879-1522-1-30.pdf?131028150932) [cit. 7. 3. 2014].
- BTI Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (2014): *BTI 2014 – Kosovo Country Report*, Gütersloh, Bertelsmann Stiftung, on-line verze (www.bti-project.de/uploads/tx_itao_download/BTI_2014_Kosovo.pdf) [cit. 13.3.2014].
- Burema, Lars (2012): „Reconciliation in Kosovo? A Few Steps Taken, a Long Road Ahead.“ *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 11(4): s. 7–27. on-line verze (www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/Burema.pdf) [cit. 30. 8. 2013].
- Buzan, Barry (1991): *People, States & Fear, an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Bytyci, Fatos. (2010): „Headscarf ban upsets devout Muslims in Kosovo.“ Reuters, 24.10.2010, (<http://in.reuters.com/article/2010/06/24/idINIndia-49612120100624>) [cit. 3.9.2013].
- Caplan, Richard (2005): *International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction*, Oxford, Oxford University Press.
- Central Election Commission of Republic of Kosovo, (www.kqz-ks.org/en/home) [cit.15.3.2013].
- Constitution of the Republic of Kosovo, 7.4.2008, on-line verze (www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Constitution1Kosovo.pdf) [cit. 2. 3. 2014].
- Durkheim, Émile (1957): *Professional Ethics and Civic Morals*. London: Routledge.
- Durkheim, Émile (2004): *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Dyson, Kenneth (2010): *The State Tradition in Western Europe: A Study of an Idea and Institution*. Colchester: ECPR Press.
- European Commission (2011): „Kosovo: 2011 Progress Report.“ Commission Staff Working Paper 12.11. 2011, on-line verze (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf) [cit.2.8.2013].
- European Commission (2013): *Joint Report to the European Parliament and the Council on Kosovo's progress*. 22. 4. 2013, on-line verze (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/ks_spring_report_2013_en.pdf) [cit.2.8.2013].
- European Court Of Human Rights (2007): *Behrami and Behrami v. France, Application No. 71412/01; Saramati v. France, Germany And Norway, Application No. 78166/01*, on-line verze (<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80830>) [cit. 31. 7. 2013].
- European Union Election Observation Mission (2014): *Kosovo Municipal Elections 2013, Final Report, EU EOM*. on-line verze (www.eueom.eu/files/pressreleases/english/final-report-eueom-kosovo-2013_en.pdf) [cit.12.3.2014].
- Flora, Peter, Stein Kuhle a Derek Urwin (1999): *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe: The Theory of Stein Rokkan*. Oxford: Oxford University Press.

- Fritz, Verena a Alina Rocha Menocal (2007): „Understanding State-Building from a Political Economy Perspective.“ Report for DFID’s Effective and Fragile States Teams, Overseas Development Institute, on-line verze (www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/1979.pdf). [cit. 7. 3. 2014].
- Fukuyama, Francis (2004): *State-Building: Governance and Word Order in the 21st Century*. Ithaca: Cornell University Press.
- Fylli, Dibran (2012): *Prekaz: A Legacy of the Brave*. Adem Jashari Memorial Complex. Pristina: De Rada Printing.
- Gashi, Krenar (2012): „Kosovo.“ Freedom House World Development Indicator 2013, on-line verze (www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2012/kosovo) [cit. 20. 8. 2013].
- Ghali, Boutros-Boutros (1992): „An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping.“ On-line verze (www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace_.pdf) [cit. 14. 8. 2013].
- Ghani, Ashraf, Clare Lockhart a Michael Carnahan (2005): „Closing the Sovereignty Gap: an Approach to State-Building.“ Working Paper 253, Overseas Develop Institute, on-line verze (www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/2482.pdf) [cit. 20. 8. 2013].
- Global Security (2014): „Kosovo Map - Ethnic Groups.“ (www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/images/map-kosovo-ethnic-3.jpg) [cit. 2. 3. 2014].
- Hajrullahu, Arben (2008): „Kosovo.“ In: Emma Lantschner, Joseph Marko a Antonija Petričević (eds.): *European Integration and its Effects on Minority Protection in South Eastern Europe*, Baden-Baden, Nomos. s. 341–358.
- Hoxhaj, Enver (2007): „The Politics of Partition in Kosovo: Ethnicity, Teritoriality, and Nation-building.“ In: Stefano Bianchini, Joseph Marko, Robert C. Nation a Milica Uvalić (eds.): *Regional Cooperation, Peace Enforcement, and the role of the treaties in the Balkans*. Ravena: Longo. s. 1–36.
- Human Rights Watch (2013): *World Report 2013 – Kosovo*, on-line verze (www.refworld.org/docid/510fb4ddc.html) [cit. 29. 8. 2013].
- ICG (1998): „The View from Tirana: The Albanian Dimension of the Kosovo Crisis.“ International Crisis Group Balkan Report No. 36. (www.crisisgroup.org/~media/Files/Albania%201) [cit. 29. 8. 2013].
- ICG (2013): „Serbia and Kosovo: The Path to Normalisation.“ International Crisis Group Europe Report N°223, on-line verze (www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/223-serbia-and-kosovo-the-path-to-normalisation.pdf) [cit. 29. 8. 2013].
- Istrefi, Rezime (2013): Rozhovor autorky a seminář, 12. 7. 2013, Gjilani, BEAI Institute Kosovo summer program.
- Jellinek, Georg. (1906): *Všeobecná státověda*. Praha: Jana Laichter.
- Jenne, Erin K. (2010): „Barriers to Reintegration after Ethnic Civil Wars: Lesson from the Minority Returns and Restitution in the Balkans.“ *Civil Wars* 12(4), s. 370–394. DOI: [10.1080/13698249.2010.534622](https://doi.org/10.1080/13698249.2010.534622)
- Kelmendi, Migjen a Arlinda Desku (eds.) (2005): *Who is Kosovar? Kosovo Identity /a debate/*. Pristina: Java Multimedia.
- Kim, Julie (2001): „Macedonia: Country Background and Recent Conflict.“ CRS Report for Congress, on-line verze (www.fas.org/man/crs/RL30900.pdf) [cit. 15. 3. 2014].
- Klimešová, Hana (2013). Rozhovor s autorkou, 23. 7. 2013, Pristina, Kosovo.

- Klimešová, Hana (2012): Sociální identita, hodnotová orientace a životní preference mladých kosovských Albánců a kosovských Srbů z mono-etnických a multi-etnických oblastí. Dizertační práce, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha.
- Kosovo Agency of Statistics (2013): Kosovo Population Projection 2011–2061, Pristina, on-line verze (<http://ask.rks.gov.net/rekos2011/repository/docs/KOSOVO%20POPULATION%20PROJECTION%202011-2061.pdf>) [cit. 2. 3. 2014].
- Kosovo Agency of Statistics, (www.esk.rsk-gov.net) [cit. 2. 3. 2014].
- Krasniqi, Gezim (2010): „Citizenship as a tool of state-building in Kosovo: Status, right and identity in the new state.“ Edinburg CITSEE Working Paper Series, on-line verze (http://www2.law.ed.ac.uk/file_download/series/216_citizenshipasatoolofstatebuildinginkosovostatusrightsandidentityinthenewstate.pdf) [cit. 20. 8. 2013].
- Kumanovo Agreement (1999): Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia, 9.6.1999, on-line verze (www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm) [cit. 27. 8. 2013].
- Lemay-Hébert, Nicolas (2009a): „State-Building from the Outside-In: UNMIK and Its Paradox.“ *Journal of Public and International Affairs*, 20(1): s. 65–86, on-line verze (www.princeton.edu/jpia/past-issues-1/2009/4.pdf) [cit. 31. 7. 2013].
- Lemay-Hébert, Nicolas (2009b): „Statebuilding without Nation-building? Legitimacy, State Failure and the Limits of the Institutional Approach.“ *Journal of Intervention and Statebuilding* 3(1): s. 21–45. on-line verze (<http://dx.doi.org/10.1080/17502970802608159>) [cit. 14. 8. 2013].
- Lemay-Hébert, Nicolas (2013): „Rethinking Weberian Approaches to Statebuilding.“ In: Timothy Sisk (ed.): *Routledge Handbook of International Statebuilding*. Abingdon: Routledge, s. 3–14.
- Libertas (2012): „Survey on the attitudes of the kosovar society towards homosexuality.“ December 2012, on-line verze (<http://libertas-kos.org/survey-attitudes-of-the-kosovar-society-towards-homosexuality-2/560>) [cit. 19. 8. 2013].
- Lowen, Mark (2010): „Headscarf ban sparks debate over Kosovo's identity.“ *BBC News*, 24.8.2010, on-line verze (<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11065911>) [cit. 3.9.2013].
- Marko-Stöckl, Edith (2008): „Identity Formation, State- and Nation-Building in Bosnia-Herzegovina and Kosovo.“ In: Emma Lantschner, Joseph Marko a Antonija Petričević (eds.): *European Integration and its Effects on Minority Protection in South Eastern Europe*, Baden-Baden, Nomos. s. 11–51.
- Menocal, Alina Rocha (2011): „State Building for Peace – a new paradigm for international engagement in post-conflict fragile states?“ *Third World Quarterly* 32(10): s. 1715–1736. DOI: [10.1080/01436597.2011.610567](https://doi.org/10.1080/01436597.2011.610567)
- Mertus, Julie (2001): „The Impact of Intervention on Local Human Rights Culture: A Kosovo Case Study.“ *The Global Review of Ethnopolitics* 1(2): s. 21–36. on-line verze (www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_I/issue_2/mertus.PDF) [cit. 31. 7. 2013]. DOI: [10.1080/14718800108405095](https://doi.org/10.1080/14718800108405095)
- Mills, Greg (2013): *Why States Recover*. London: Hurst Publishers.
- Minority Rights Group International (2011): *World Directory of Minority and Indigenous People – Kosovo: Overview*, (www.refworld.org/docid/4954ce1623.html) [cit. 1. 9. 2013].
- Open Letter (2014): Open letter of 17 EULEX Kosovo international judges, 22.1.2014, on-line verze (http://gazetajnk.com/repository/docs/dokumenti_i_Eulex.pdf) [cit. 2. 3. 2014].
- OSCE (2010): *Kosovo's War Crimes Trials: An Assessment Ten Years On 1999–2009*, on-line verze (www.osce.org/kosovo/68569) [cit. 2. 3. 2014].

- Paoletti, Paola a Hana Klimesova (2013): *Progressive Laws, Oppressed Lives: The Case of the LGBT community in Kosovo*. Amazon Digital Services, Kindle Edition.
- Paris, Roland a Timothy D. Sisk (2009): *The Dilemmas of Statebuilding: Confronting the Contradictions of Postwar Peace Operations*. New York: Routledge.
- Peci, Edona. (2013): „Kosovo Urged to 'Internationalize' Missing Persons.“ *Balkan Insight*, online verze (www.balkaninsight.com/en/article/families-urge-kosovo-authorities-to-internationalize-missing-person-issue) [cit. 14. 3. 2014].
- Pellet, Alain (1992): „The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples.“ *European Journal of International Law* 3(1): s. 178–185. on-line verze (<http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>) [cit. 31. 8. 2013].
- Prelec, Marko (2013): „The Kosovo-Serbia Agreement: Why Less Is More.“ *Crisis Group*, online verze (www.crisisgroupblogs.org/balkanregatta/2013/05/07/the-kosovo-serbia-agreement-why-less-is-more) [cit. 14. 3. 2014].
- Prekaj, Adrian (2013). Rozhovor s autorkou a seminář, 16. 7. 2013, Gjilani, BEAI Institute Kosovo summer program.
- Roeder, Philip G. a Donald Rotchild (2005): „Conclusion: Nation-state Stewardship and Alternatives to Pover Sharing.“ In: Philip G. a Donald Rotchild (eds.): *Sustainable Peace: Power and Democracy After Civil Wars*. Ithaca: Cornell University Press, s. 319–346.
- Schroeder, Ursula C. (2013): „Gauging the Effectiveness of Post-Conflict Peace- and State-Building.“ In: Hendrik Hegemann, Regina Heller a Martin Kahl (eds.): *Studying „Effectivness“ in International Relations*. Berlin: Barbara Budrich Publishers, s. 217–236.
- Serbia Media Report (2014): *Prosecutor Williamson is visiting Kosovo*, Eulex Media Monitoring Service, 12. 3. 2014.
- Smith, Anthony D. (1991): *National Identity*. London: Penguin.
- Smith, Anthony D. (1998): *Nationalism and Modernism*. London & New York: Routledge.
- United Nations (1999): *On the Authority of the Interim Administration in Kosovo*. UNMIK Regulation 1 1999, UNMIK/REG/1999/1 (1999), New York. On-line verze (www.unmikonline.org/regulations/1999/reg01-99.htm) [cit. 31. 7. 2013].
- United Nations (2000): *Report on the Panel on United Nations Peace Operations/ Brahimi Report*, A/55/305-S/2000/809, on-line verze (<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/Pbps/library/Brahimi%20Report.pdf>) [cit. 31. 8. 2013].
- United Nations (2013): „Durable Solutions Needed For Internally Displaced Persons Following Kosovo Conflict.“ *Information Media Report*, HR13/288E, on-line verze (www.refworld.org/docid/517e6e1b6.html) [cit. 1. 3. 2014].
- UNHCR (2012): *United Nations High Commisioner for Refugees' Statistical Overview: Pristina, Kosovo*, on-line verze (<http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/kosovo/2012/internal-displacement-in-kosovo-by-region-sept-2012>) [cit. 31. 8. 2013].
- UN SC (2007): *United Nations Security Council's Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, S/2007/168/Add.1, 27. 3. 2007. On-line verze (http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf) [cit. 7. 3. 2014].
- UN SC (2014): *United Nations Security Council's Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, S/2014/68, 30. 1. 2014. On-line verze (www.unmikonline.org/SGReports/S-2014-68.pdf) [cit. 7. 3. 2014].

- US. State department (2013): 2012 Country Reports on Human Rights Practices – Kosovo, on-line verze (www.refworld.org/docid/517e6e1b6.html) [cit. 31. 8. 2013].
- V.I.P. (2013): „Most Police Officers that Should Be Transferred to KPS Fail to Pass Parliamentary Verification.“ Daily News Report, 12.12.2013, Issue No. 5256.
- Vankovska, Biljana (2006): „The Role of the Ohrid Framework Agreement and the Peace.“ on-line verze (<http://www.fzf.ukim.edu.mk/pdf/odb/vankovska/Vankovska,%20B.%20-%20The%20Role%20of%20the%20Ohrid%20Framework.%20Agreement%20and%20the%20Peace%20Process%20in%20Macedonia.pdf>) [cit. 29. 7. 2013].
- Woehrel, Steven (2013): „Kosovo: Current Issues and U.S. Policy.“ Congressional Research Service, on-line verze (www.fas.org/sgp/crs/row/RS21721.pdf) [cit. 29. 8. 2013].
- Xharra, Jeta a Edonia Peci (2014): „Kosovo Judges ‘Can’t Handle’ Politically-Sensitive Cases.“ Balkan Insight, online verze (www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-judges-unable-to-handle-politically-sensitive-cases) [cit. 14.3. 2014].
- Xharra, Jeta (2013): „Kosovars Have Staged an Election Revolution.“ Balkan Insight, online verze (www.balkaninsight.com/en/article/kosovars-have-staged-an-election-revolution) [cit. 14.3. 2014].
-

Statebuilding and Nationbuilding in the Conditions of Postconflict Kosovo Reconstruction

SUMMARY

The aim of the paper is to examine the close interconnection between the process of state-building and the process of nation-building in the case of the current post-conflict reconstruction of Kosovo. Both of the above-mentioned processes represent specific strategies to rebuild peace; however, each of them does so from a different perspective by applying dissimilar methods and with divergent lists of priorities.

The preferred academic and policy-making conception of the state impacts on the understanding of state collapse and therefore the policies and practices of state rebuilding. Defining the state only by its physical and institutional basis greatly empowers the institutional approach and ignores the role of society itself.

In comparison to other states in a similar situation, the reconstruction process in Kosovo enjoys the special privilege of enormous support provided by powerful members of the international community. Nevertheless, the sustainability of the results achieved by the reconstruction process has been questioned ever since a future withdrawal of the international presence was considered. The unfortunate reason for this might be found in the current conditions of society in Kosovo, which have not been included in the reconstruction process because the process of state-building was unambiguously preferred.

While accepting the focus of the institutional approach on the security apparatus and institutional framework, especially as an essential first step in a peacebuilding process, Barry Buzan’s approach, inspired by Durkheim’s sociological perspective, adds a layer of complexity by drawing attention to the often overlooked underlying legitimacy of a state to rule. The socio-political plane of state existence is more crucial than the physical plane for the reason that the state is more an idea held in common by a group of people than a physical organism.

The main question of this paper was framed in this light in order to examine the character of the relation between state-building and nation-building in Kosovo; it also takes into consideration the long-

term sustainability of building a multiethnic society as reflected in crucial documents published by the state of Kosovo such as the Constitution and the Ahtisaari plan.

The paper further follows Buzan's approach, arguing that the state consists of three different elements, each crucial for understanding the process of strengthening the state, both in general terms and when applied to the specific case of Kosovo

The first component is the physical basis of the state, which comprises population and territory, borders, and all resources and generated wealth. It is the most concrete component and consequently the easiest one to visualize and to discuss. The second element is the institutional expression of the state, which covers all institutions, including executive, legislative, administrative and judicial bodies, as well as the consensus on the laws, procedures and norms by which they operate. The third component is the most abstract, but also the most central; it is the distinctive idea of the state, which lies at the heart of the political identity of the state as an implicit social contract and ideological consensus pertaining to a given society.

The first two elements are subsumed within the institutional approach towards state-building. However, focusing attention on the idea of the state is a unique element of the legitimacy approach and forms a constituent part of the nation-building process. In order to fulfil the aim of this paper, all three components are examined independently as well as in the light of their mutual relations.

The physical basis of the state of Kosovo is contested from external as well as internal perspectives – firstly, due to the divided approach of the international community towards the unilaterally-proclaimed independence of Kosovo and, secondly, due to the long-term inability of Kosovo to extend its rule over its whole territory, since the Serbians, particularly living in the north of Kosovo, refuse to accept Kosovan state sovereignty and prefer to recognize the Serbian authority in Belgrade. The ongoing dialogue between Kosovo and Serbia, which is facilitated by the EU, has not yet directly resolved the future status of Kosovo. Nevertheless, the only way to achieve the stabilisation of internal relations in Kosovo is, in principle, via the establishment of meaningfully cooperative relations with the state of Serbia, since it represents the only possible player capable of convincing Kosovan Serbs to end their blockade and become involved in the Kosovan institutional framework.

Moreover, the involvement of all Kosovan citizens, regardless of their ethnic origin, may reinforce the democratisation of Kosovan institutions, which are currently the subject of frequent criticism. On the other hand, serious challenges exist in this respect, such as the poor application of the rule of law and the inefficient fight against corruption, which might consequently cause disillusionment with a slow and inefficient process of state reconstruction and decrease the public participation of Kosovan citizens regardless of their ethnic origin.

Kosovo's legal framework emphasises the importance of the role of citizenship. Nevertheless, the exercise of these rights is overwhelmingly determined by a citizen's ethnicity. Rather than resulting from underdeveloped standards in state legislation, the problem resides in the dysfunctional processes of rights implementation and law enforcement. Both are considered to result partially from the way in which the overall legislative framework was adopted.

The missing idea of a common state behind the extremely and mutually distant Serbian and Albanian communities paralyses all possible functions of the state. Furthermore, progress in finding any kind of conceptual solution is non-existent. There is no sufficient development in terms of previous relations or in terms of creating new narratives that might facilitate the process of reconciliation in Kosovan society. The role of ethnicity entirely overshadows the merely declaratory role of citizenship in society. The current education system is not used at all to trigger any of the required changes. The perception of a multiethnic state of Kosovo remains empty, as might be seen in the role played by its national symbols. Because of the

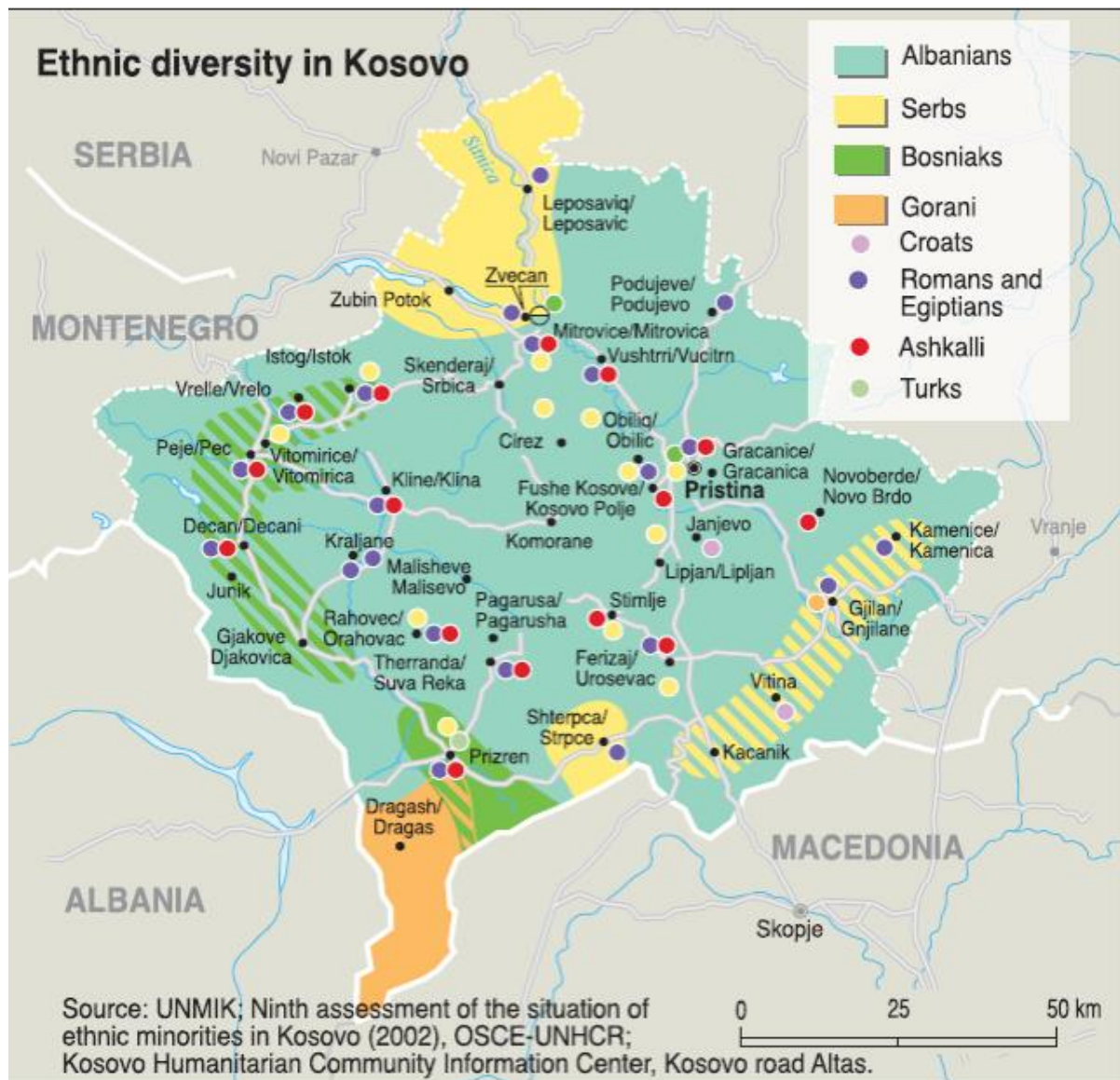
enormous preference given to ethnic self-determination in Kosovo, it is impossible to find a member of the common and inclusive *nation* of Kosovo.

Each of the presented elements of the state, as introduced by Buzan, faces crucial challenges that are, on their own, endangering the process of postconflict reconstruction in Kosovo. However, without appreciation of their mutual interconnection, which is necessary for understanding the strength of the state, it is impossible to work efficiently on improvement.

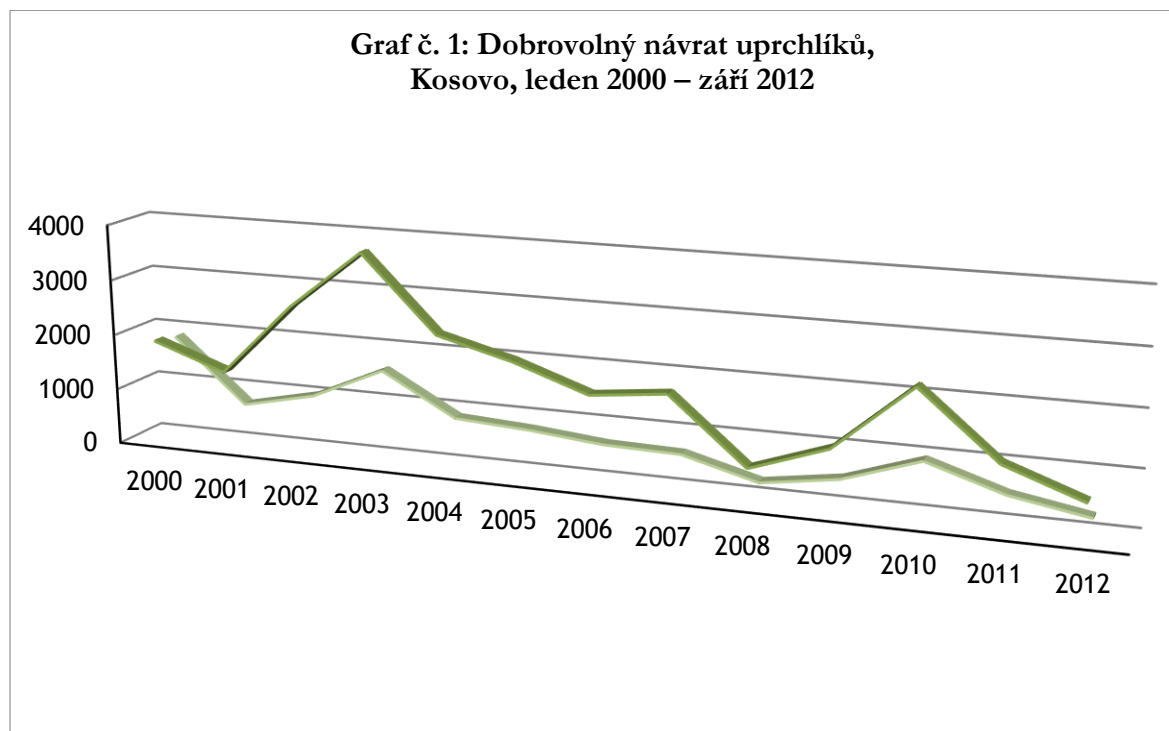
The conclusion presented in this article might be used as a lesson learnt from previous mistakes in work dealing with ethnically divided societies, for which it is not sufficient to provide institutional structures without an adequate socio-political reconstruction of existing conditions. If a society is not adequately adapted to the newly-established situation, the institutional structures will not be able to fulfil their key functions completely. On the other hand, it has to be clear that any possible reconstruction of institutional bases has to be attempted only with a deep consideration of specific local conditions; otherwise its sustainability is doubtful.

Přílohy

Mapa č. 1 Etnická rozmanitost Kosova (2002)

(Zdroj: Global Security 2014)

Zdroj: UNHCR 2012: 4